

René
VAN LOON

LENTE IN DE KERK

IMPRESSIE VAN
NIEUWE EN HOOPVOLLE
BEWEGINGEN

René van Loon

LENTE IN DE KERK

*Impressie van nieuwe
en hoopvolle bewegingen*

KokBoekencentrum Uitgevers • Utrecht

INHOUD

Woord vooraf	9
1. Een mooie tijd om in te leven	13
2. Nieuwe planten bloeien op	34
3. Oude bomen vol bloesem	66
4. Onzichtbare lente: een miljoen christenmigranten	88
5. Groot-Brittannië: Europees trendsetter voor missionair werk	112
6. Een dynamisch netwerk	139
7. Hoe vruchtbaar is de bodem?	162
8. Geef de lente de ruimte!	184
Gespreksvragen per hoofdstuk	219

WOORD VOORAF

De Protestantse Kerk in Nederland geeft predikanten de gelegenheid om van tijd tot tijd een poosje studieverlof te nemen. Dat studieverlof is onderdeel van de ‘permanente educatie’: je moet jezelf als predikant blijven ontwikkelen. Tussen Pasen en Pinksteren 2019 heb ik zo’n periode van studieverlof gewijd aan het thema ‘Lente in de kerk’. Ik ging op bezoek bij nieuwe gemeenten, oude gemeenten die nieuwe bloei vertonen en gemeenten van nieuwe Nederlanders. Hele zondagen toerde ik van de ene naar de andere kerkplek. Overal werd ik gastvrij en hartelijk ontvangen, ik keek mijn ogen uit en raakte meer en meer verwonderd over alle mooie mensen en gemeenschappen die ik ontmoette.

Het was niet moeilijk om mijn blijdschap te delen. Iedereen aan wie ik vertelde dat ik bezig was met het thema ‘Lente in de kerk’ was op slag geïnteresseerd. Dat gold voor doorgewinterde christenen, maar net zo goed voor mensen die niets hebben met geloof en kerk. Daarom deel ik in dit boek graag mijn ervaringen met een groter publiek, ook met jou als lezer. Ik hoop dat je dat niet erg vindt, dat ik je met ‘jou’ aanspreek.

Wat ik gedaan heb is geen wetenschappelijk onderzoek. Dit boek is dan ook geen doorwrocht rapport. Het is wat er in de ondertitel staat: een impressie, de weergave van een persoonlijke zoektocht naar lente in de kerk. Omdat het inderdaad een

persoonlijk verhaal is, vertel ik in hoofdstuk 1 wat meer over mijn achtergrond. Daarmee wil ik duidelijk maken waarom ik de lente zo bijzonder vind: het is nog niet zo lang geleden dat het allemaal heel anders was. Inmiddels ben ik dertig jaar aan het werk in allerlei vormen van kerkelijk werk. Juist omdat ik me goed herinner hoe de situatie eerder was, ben ik des te meer verwonderd over wat ik nu om mij heen zie gebeuren.

Het boek dat je in handen hebt is geen catalogus van nieuwe gemeenten, bloeiende oude gemeenten en migrantenkerken. Ik ben ervan overtuigd dat mijn impressie maar het topje van de ijsberg is. Er zijn zóveel pioniersplekken, zóveel internationale kerken en ook zóveel oudere gemeenten waar volop bloei te zien is! De kans is groot dat je als lezer bepaalde gemeenten mist waarvan je vindt dat ze beslist in dit boek genoemd hadden moeten worden. Mijn doel is niet om volledig te zijn, ook niet om alles te doorgronden, zeker niet om alles van een beoordeling te voorzien. Mijn doel is anders: ik wil jou als lezer graag meenemen in de verwondering. Wat bij het grote publiek in het oog springt is de herfst in de kerk, of zelfs de winter. Maar ongemerkt breekt op tal van plekken de lente door. En die mogen we niet missen, want dan zouden we geen recht doen aan de Heilige Geest.

Daarnaast lijkt het mij belangrijk dat we goed nadenken over de vraag wat de nieuwe ontwikkelingen te betekenen hebben voor onze manier van kerk-zijn. Vooral in het laatste hoofdstuk probeer ik daarvoor een aantal aanzetten te geven. En omdat ik hoop dat dit boek ook zal leiden tot onderling gesprek, heb ik per hoofdstuk wat gespreksvragen toegevoegd die daarbij kunnen helpen.

Intussen ben ik de Protestantse Kerk erg dankbaar voor de mogelijkheid van zo'n studieverlof. En ik ben de Hervormde wijk-

gemeente De Samaritaan in Rotterdam, de gemeente die ik mag dienen, heel dankbaar voor de rust en de ruimte die ze mij gegeven heeft gedurende zeven weken. Verder bedank ik al die gemeenten die me gastvrij ontvingen en de mensen die ik mocht interviewen. Graag spreek ik ook mijn dank uit naar Arjen van Trigt als uitgever voor het vertrouwen dat hij me gaf, en het team van KokBoekencentrum voor de zorg die ze aan dit boek besteedden. William den Boer en Geranne Tamminga namen alles door, gaven commentaar en stimuleerden me door hun enthousiasme: heel erg bedankt! Wat ik te danken heb aan mijn vrouw Annette is met geen pen te beschrijven. En vooral: lof aan God, die ons alle reden geeft om op Hem te vertrouwen en vol verwachting de toekomst tegemoet te leven.

November 2019,
René van Loon

EEN MOOIE TIJD OM IN TE LEVEN

Lente!

Deze tijd is een mooie tijd. Ik ben blij dat ik nu mag leven. Het is een bijzondere periode in de geschiedenis van de kerk in Nederland. Vele eeuwen lang, ongeveer van de vierde tot de negentiende eeuw, was het christelijk geloof wijdverbreid en was de kerk een dominante factor in de samenleving. In de loop van de twintigste eeuw sloeg de kerkverlating toe en beschouwden steeds minder mensen zich als christen. De kerk leek op het Aralmeer: een binnenzee die steeds verder opdroogde. Zoals rondom de resten van het Aralmeer nu schepen verlaten op het droge zand liggen, zo zijn kerkgebouwen afgebroken of verkocht om dienst te doen als winkel, evenementenhal, restaurant of bierbrouwerij. Veel mensen beschouwden, en beschouwen nog steeds, de kerk als een aflopende zaak.

Inmiddels zijn we alweer een eind op weg in de 21e eeuw. Als ik nu om mij heen kijk, in Rotterdam maar ook daarbuiten, zie ik op allerlei plaatsen lente in de kerk: jong groen dat opspringt uit de donkere aarde, maar ook fris voorjaarsgroen aan oude bomen. Er zijn bloemen en struiken zichtbaar die voorheen niet voorkwamen in ons land. Elke keer weer word ik aangenaam verrast.

Die verrassing wil ik niet voor mijzelf houden. Graag deel ik die met anderen, vandaar dit boek. Ik wil je laten meegenieten

van de mooie dingen die er gebeuren, juist omdat ik ervan overtuigd ben dat God zelf aan het werk is. Zijn Heilige Geest wekt leven. Dat lezen we al in Psalm 104:30, waar de dichter zingt over dieren, bomen en planten: ‘Zendt U Uw Geest uit, dan worden zij geschapen en vernieuwt U het gelaat van de aardbodem.’ Zoals God werkt in de natuur, zo werkt Hij ook in de kerk. Het is fascinerend om dat voor je ogen te zien gebeuren. Daar kan ik niet over zwijgen!

Natuurlijk weet ik heel goed dat ik niet de enige ben die de tekenen van de lente opmerkt. Gelukkig niet! In de synode van de Protestantse Kerk in Nederland (PKN) wordt regelmatig gesproken over de vele pioniersplekken die er zijn, en wat hun komst betekent voor de kerk. Ook op andere manieren is er op websites, in kranten, boeken en tijdschriften aandacht voor gemeentestichting en kerkvernieuwing. Tegelijkertijd blijft in de media vaak het overheersende beeld van de kerk dat van een oud en stoffig instituut, waar jongeren niet of nauwelijks belangstelling voor hebben en dat, geplaagd door schandalen, gedoemd is ten onder te gaan.

Nu komt dat beeld natuurlijk niet uit de lucht vallen. De kerk heeft het ook echt moeilijk. Als ik aandacht vraag voor de lente in de kerk, is dat juist omdat die lente nu nog vaak uitzonderlijk is. Ondanks de enorme inzet van veel mensen lukt het vaak niet goed om een jongere generatie aan de kerk te verbinden. Wat nog fundamenteeler is: het lukt vaak ook niet om jongeren de onuitputtelijke rijkdom van het geloof in Jezus Christus te laten ontdekken. Overwegend is het beeld van de kerk in ons land een herfstlandschap, met afvallende bladeren en bomen die door herfststormen zijn omgewaaid. Misschien kun je zelfs spreken van een strenge winter, waarin alle groen verdwenen is onder een laag sneeuw.

Tegelijk ook herfst en winter

Als ik in dit boek de lente voor het voetlicht haal, zeg ik daarmee bepaald niet dat ik de moeite van de herfst en de winter onderschat. De zorgen die er zijn op zoveel plaatsen in het land zijn vaak heel terecht. Veel mensen lijden onder de achteruitgang van kerk en christelijk geloof, en ik lijd met hen mee. Ik kan er onmogelijk laconiek onder blijven dat kerken gesloten worden, gemeenten noodgedwongen moeten fuseren en dat jonge mensen geen thuis meer vinden in een christelijke gemeente. Met het oog daarop kan het iets pijnlijks hebben om te wijzen op de lente. Juist als je die lente in je eigen omstandigheden niet ervaart, terwijl je zozeer je best doet, kan het schrijnend zijn als op andere plaatsen wel nieuw leven in de kerk zichtbaar wordt.

Toch werkt het ook andersom, dat heb ik vaak ervaren als ik in plaatsen kom waar de kerk het moeilijk heeft en daar vertel over de lente die ik zie in Rotterdam. Inderdaad, het heeft iets pijnlijks, maar daarnaast bemoedigt het ook. Het verhaal van de kerk in Nederland is niet alleen een verhaal van neergang. Niet overal haken jongeren af. Er zijn ook plekken waar jongeren aanhaken, massaal aanhaken zelfs. Er zijn plekken waar mensen tot geloof komen, gedoopt worden, waar kerkgebouwen die afgeschreven leken te zijn, weer nodig blijken. Als ik daarover vertel, zie ik hoe het mensen ontroert om dit te horen, hoe het hoop geeft en perspectief, al is het tegen de klippen op. Juist daarom moet het verhaal van de lente verteld worden. Het is immers niet het verhaal van mensen die zoveel succes hebben. Het is het verhaal van God die nieuwe dingen doet, van de Heilige Geest die nieuw leven geeft. Dat gaat niet buiten mensen om, de Here God schakelt mensen niet uit, maar in. Tegelijkertijd is en blijft het Gods eigen werk. Daarover mogen we ons in de breedte van de kerk verheugen en verwonderen.

Paulus vergelijkt de kerk met het lichaam van Christus. Hij zegt: ‘Als een lid lijdt, lijden alle leden mee, als een lid eer ontvangt, delen alle leden in de vreugde’ (1 Korintiërs 12:26, NBG-vertaling). Wie deel uitmaakt van een gemeente die groeit en bloeit, kan zomaar vergeten dat mensen in allerlei andere gemeenten ploeteren om de zaak overeind te houden. Je kunt in de verleiding komen om er neerbuigend over te doen: kerken met nog hier en daar wat ‘grijze bolletjes’, ach ja... Dat is niet de houding die Paulus ons laat zien. Het verdriet om de krimpende kerk raakt de hele kerk. En het dwingt juist enorm veel respect af als je merkt dat mensen zich tot op hoge leeftijd zozeer inzetten voor het werk van God.

Tegelijk raakt ook de vreugde over de bloeiende kerk de hele kerk. Juist wie te maken heeft met de pijn van de krimp mag zich laten bemoedigen door wat de Heilige Geest doet in hetzelfde land.

Rotterdam in de jaren tachtig

Kerktoetreding en kerkgroei hebben mij altijd gefascineerd. Dat begon in mijn studententijd. Ik studeerde staatkundige economie in Rotterdam van 1984 tot 1989. In 1985 deed ik belijdenis in de Hervormde gemeente in Rotterdam-Kralingen. Graag wilde ik iets doen in de kerk, en ds. O.J. van der Ploeg, mijn wijkpredikant, vroeg me om mensen te gaan bezoeken die nieuw in de wijk waren komen wonen en voorkwamen in de kerkelijke registratie. Al snel werd me duidelijk dat het vooral studenten waren, van wie het grootste deel niets had met kerk en geloof. Het werk was dus niet erg stimulerend, maar af en toe had ik een mooi gesprek. Ik kan me niet herinneren dat het ooit heeft geleid tot een vervolcontact, maar ik bleef op pad gaan, al was het soms met lood in mijn schoenen. Ik herinner me een gesprek met een studente, die me uitnodigde om binnen te komen (wat vrijwel nooit gebeurde) en me koffie aanbood.

Vervolgens zei ze: ‘En? Wat heb je te vertellen?’ Die vraag overrompelde mij. Toen ik begon te vertellen over de kerk (een kleine, vergrijsde gemeente), over de activiteiten van de kerk (waar voor zoekende jonge mensen niet veel aantrekkelijk aanbod tussen zat) en over de mogelijkheden om mee te doen (de diensten bezoeken, veel verder kwam ik niet), realiseerde ik mij al pratend hoe oninteressant en volkomen irrelevant mijn betoog moest zijn voor een studente die weinig had met Bijbel en geloof, maar wel de moeite had genomen om mij binnen te laten. Op de fiets naar huis nam ik mij voor nooit meer op deze manier te werk te gaan. Ik wilde een ander verhaal hebben: over God, over geloof, over vriendschap met Hem, over een band met je hemelse Vader, over Jezus, over zijn onvoorwaardelijke liefde, over de levensvulling die God geeft. Heel nadrukkelijk trok ik de conclusie: de kerk is er niet voor zichzelf, voor het in stand houden van een organisatie of van activiteiten. Het gaat om de band met God, om geloof in de levende Christus, om vervulling met de Heilige Geest. Dat is wat ons verbindt en daarom vormen we samen een gemeente. We stimuleren en inspireren elkaar, zoeken samen God en volgen samen Jezus. Inderdaad: dat gebeurt in kerkdiensten en op Bijbelkringen, en vanuit deze inspiratie zetten we ons in voor anderen. Maar het draait niet om de activiteiten, het draait om God en mensen. Dat is het verhaal dat ik wil vertellen.

Met ds. Van der Ploeg had ik een goede band. Regelmatig haalde ik een stapel formulieren met gegevens van mensen die nieuw in de wijk waren komen wonen, en ik gaf ingevulde formulieren terug. Daar waren ook heel wat uitschrijfformulieren bij. Ds. Van der Ploeg gaf mij veel inzicht in het functioneren van de kerk in de stad. Het was vooral overleven. In de jaren tachtig was er niet alleen sprake van kerkverlating, maar ook van stadverlating: Nederlandse mensen met gezinnen vluchten de stad uit, naar de randgemeenten en de dorpen. De ach-

terblijvers in de kerk waren de ouderen, de alleenstaanden en de echtparen zonder kinderen. Er waren veel begrafenissen. De taken die er waren werden vaak uitgevoerd door ouderen. Ik kreeg veel bewondering voor de moed om door te gaan, ook in een krimpende kerk.

In mijn studietijd was ik lid van de CSFR (Civitas Studiosorum in Fundamento Reformato), een christelijke studentenvereniging die weer aangesloten was (en is) bij IFES-Nederland. IFES staat voor International Fellowship of Evangelical Students. Het is een wereldwijde koepel van christelijke studentenverenigingen in zo'n 120 landen. Binnen de CSFR was het functioneren van kerkelijke gemeenten een veelbesproken onderwerp. In het jaar dat ik preses was van de Rotterdamse CSFR, werd de gemeente het jaarthema. Ik herinner me een boekje dat ik in die tijd kocht. De titel fascineerde me: *Kan mijn gemeente groeien? Een handboek voor kwantitatieve, kwalitatieve en structurele groei*. Het was de vertaling van een Engels boek, geschreven door de Britse schrijver Martin Goldsmith. Het hele thema gemeentegroei was in die tijd behoorlijk buiten beeld. Het leek een soort onbereikbaar ideaal, dat slechts mogelijk was door een hoog geboortecijfer en natuurlijke aanwas. Wel werd over gemeentegroei gesproken in evangelische kringen, maar het interessante van dit boekje was dat er een foto van een oude dorpskerk op de voorkant stond. Zouden inderdaad ook gemeenten van historische kerkverbanden kunnen groeien?

Door uitwisselingen en conferenties van IFES werd mij in die jaren duidelijk dat in de Anglicaanse Kerk en in andere Britse kerken veel meer werd nagedacht over kerkgroei en kerktoetreding dan in de grote protestantse kerken in Nederland. Die voorsprong van Engeland op de rest van Europa is er trouwens tot de dag van vandaag toe. Met een groep CSFR-leden uit

Rotterdam bezochten we onze IFES-zustervereniging in Cambridge. Niet alleen was de vereniging veel groter dan de onze, ook de focus van de vereniging lag heel anders. Waar het bij ons ging om studie en bezinning, ging het in Cambridge om het delen van geloof met medestudenten. Ook in Cambridge was er sprake van studie en bezinning, maar die hadden alles met die focus te maken: wat betekent het christelijk geloof voor mensen van nu? We ontdekten ook dat allerlei verenigingsleden in Cambridge pas recent christen waren geworden. Dat was een eyeopener voor ons. In de Nederlandse protestantse kerken kwam het nauwelijks voor dat mensen op volwassen leeftijd tot geloof kwamen en gedoopt werden.

In mijn studietijd leerde ik Jelle Jongasma kennen. Jelle was niet lang daarvoor afgestudeerd in Delft en werkte als stafwerker voor de Navigators. De Navigators vormen, net als IFES, een internationaal netwerk en ook de Navigators werken onder studenten. Zoals wij dat zagen bij de studentenvereniging in Cambridge, zo lag ook de focus van Jelle op het delen van het christelijk geloof in de studentenwereld. Jelle was niet tevreden met de vorm die de Navigators daar tot die tijd voor kozen: studenten kwamen in Bijbelkringen bij elkaar, en wie verder gegroeid was in geloof startte zelf weer een kring. Hij zocht naar een vorm die meer paste bij de belevingswereld van niet-christelijke studenten en richtte NSR op: de Navigator Studentenvereniging Rotterdam. NSR leek qua vorm op andere grote gezelligheidsverenigingen: een eigen sociëteit compleet met biertap, feesten en gezelligheid, maar daarnaast ook Bijbelstudie en vorming als christen. Zo zocht Jelle naar een manier waarop niet-christelijke studenten gemakkelijk binnen konden komen en in contacten met christenstudenten Bijbel en geloof konden verkennen. Later kwamen in andere steden soortgelijke verenigingen, met NSV als landelijk overkoepelend verband: Navigator Studenten Verenigingen.

Jelle Jongmsma deed nog iets wat vernieuwend was in de jaren tachtig: hij organiseerde cursussen over geloof: een cursus wereldgodsdiensten, maar ook een cursus puur en alleen over het christelijk geloof. Niet alleen bleek daarvoor belangstelling te bestaan, er kwamen ook studenten door tot geloof.

De jaren negentig: begin van kennismakingscursussen

Toen ik in 1989 mijn studie economie had afgerond, werd ik stafwerker van IFES-Nederland. Al werkten Jelle Jongmsma en ik voor verschillende organisaties, als collega's trokken we regelmatig met elkaar op. Zijn cursus-idee leek mij ook voor de verenigingen binnen IFES-Nederland van belang. Daarnaast leek het mij mogelijk om zo'n introductiecursus over christelijk geloof vanuit plaatselijke gemeenten aan te bieden aan een algemeen publiek. In die tijd waren er wel schriftelijke cursussen over het christelijk geloof, onder meer van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) en van de Gereformeerde Gemeenten, maar het verschijnsel van 'live' cursussen over christelijk geloof kende ik alleen van de Navigators.

In 1992 woonde ik met mijn vrouw Annette en ons gezin in Amersfoort. Toen ik aan onze wijkpredikant, ds. Jaap de Vreugd, voorstelde om een dergelijke introductiecursus te gaan organiseren, reageerde hij positief. Hij gaf me het advies dit te overleggen met de evangelisatiecommissie. Deze commissie besprak het idee tijdens een vergadering en dacht dat zo'n cursus niet veel kans van slagen had. De commissie wilde mij niet tegenhouden, maar de cursus ook niet mee organiseren. Eén commissielid zag het anders en wilde meedoen. Een ander gemeentelid was ook bereid om de schouders eronder te zetten en zo gingen we als drietal aan de slag. Ik vond het erg spannend of dit zou lukken: een cursus over het christelijk geloof... zou daar

belangstelling voor zijn? We hebben in de voorbereiding veel gebeden en ook gevast. Voor het houden van de cursus huurden we een basisschool in de buurt van de kerk, omdat een school ons wat laagdrempeliger leek dan een kerkgebouw. De Oriëntatiecursus Christelijk Geloof duurde vier avonden. We stuurden persberichten naar huis-aan-huisbladen, publiciteit via internet was in die periode nog niet aan de orde.

Tot onze verrassing gaven twaalf deelnemers zich op. Het merendeel van hen was niet betrokken bij een kerk en behoorde dus echt tot de doelgroep. Het werd een boeiende cursus, waarin we al doende aan het leren waren. Al tijdens de derde avond bleken de deelnemers verder te willen na de cursus. Het was het begin van een kring die nog een aantal jaren gefunctioneerd heeft. Verschillende deelnemers kwamen tot geloof en sloten zich aan bij een kerk. Diep ontroerend vond ik het moment dat onze buurman gedoopt werd. De Heilige Geest deed zijn wonderlijke werk.

Omdat in de gemeente in Amersfoort waarvan we lid waren ook verschillende medewerkers van de IZB meeleeften, kreeg ik begin 1993 het verzoek om aan de evangelisten van de IZB het een en ander over de cursus te komen vertellen. De letters IZB staan voor Inwendige Zendings Bond, de IZB noemt zich momenteel 'Vereniging voor zending in Nederland'. De IZB functioneerde destijds binnen de Nederlandse Hervormde Kerk, later binnen de Protestantse Kerk. Uit deze contacten met de IZB ontstond het plan om de Oriëntatiecursus Christelijk Geloof als map uit te geven in een gezamenlijke productie van de IZB en IFES-Nederland. In 1994 kwam de map voor het eerst uit.¹ Zowel de IZB als IFES-Nederland organiseerden toerustingsbijeenkomsten voor mensen die een cursus wilden

1 Later is het cursusmateriaal uitgegeven als boek: René van Loon, *Oriëntatie. Cursus christelijk geloof*, Amsterdam/Amersfoort, 2012.

gaan geven. Zowel gemeenten als studentenverenigingen gingen ermee aan de slag. Verschillende journalisten van kranten en tijdschriften belden mij op, omdat zij dit een bijzonder fenomeen vonden: een cursus over christelijk geloof... was daar belangstelling voor?

Ongeveer in deze periode kwam de IZB via Jan-Maarten Goedhart, student theologie in Oxford, de Engelse Alpha-cursus op het spoor. Omdat de Alpha-cursus voortkwam uit de Anglicaanse Kerk, net als de Nederlandse Hervormde Kerk een volkskerk, was er een zekere verwantschap. Wel heeft de Alpha-cursus een duidelijk charismatische inslag. Van daaruit lag het niet voor de hand dat de IZB met Alpha aan de slag zou gaan. Toch heeft de IZB deze stap gezet, en werd de Alpha-cursus geïntroduceerd als gezamenlijk project met de Evangelische Alliantie en Youth for Christ. Mede doordat de IZB zijn naam aan Alpha verbond, kreeg de Alpha-cursus van meet af aan toegang binnen de grote protestantse kerken. Als je ziet wat een geweldige vlucht de Alpha-cursus sindsdien genomen heeft, is dat een heel belangrijke stap geweest. Na de introductie van Alpha kwamen er nog weer andere cursussen op de markt, zoals 'De Bijbel in grote lijn', de 'Emmaüs-cursus', 'Christianity Explored' en '7+1'.

Ik moet eerlijk bekennen dat ik aanvankelijk niet het idee had dat Alpha zou passen in onze Nederlandse cultuur. Een cursus van tien avonden, die ook nog met een maaltijd beginnen, plus een weekend, leek mij voor mensen die op zoek zijn veel te hoog gegrepen. Achteraf ben ik erg blij dat ik ongelijk had. Met name door de Alpha-cursus is er in de Nederlandse kerken veel veranderd. Lange tijd was het heel uitzonderlijk geweest dat er mensen van buiten de kerk tot geloof kwamen. Door de Alpha-cursus gebeurde dat nu veel vaker, niet alleen in steden, maar ook in middelgrote plaatsen en dorpen. Cursussen zoals de Alpha-cursus zijn nu niet meer weg te denken

uit het kerkelijk leven. Nog altijd gebeurt er veel in de levens van de talloze cursisten die meedoen. Vaak is deelname aan een cursus een begin of een verdere stap in een proces van geloofsverdieping, dat uitmondt in een bewuste stap om toe te treden tot de gemeente van Christus.

Kerktoetreding in de nieuwe eeuw

In 1999 maakte ik de overstap van het werk als IFES-stafwerker naar het leiden van de Hervormde wijkgemeente Schollebaar in Capelle aan den IJssel. Vanaf 1990 had ik in deeltijd theologie gestudeerd. Omdat ik in 1999 nog niet klaar was met die studie, werd ik in Capelle aangesteld als evangelist-pastoraal werker. Ik zou mijn studie afronden en vervolgens bevestigd worden als wijkpredikant met een missionaire opdracht in mijn werk. Dat gebeurde in 2001.

Ik herinner me een gesprek uit de tijd dat ik evangelist-pastoraal werker was. Na het vervullen van een gastpreekbeurt ergens in een gemeente vroeg een ouderling mij naar mijn werk in Capelle aan den IJssel. Ik vertelde daar wat over, waarop hij vroeg: 'Hoe is het nou om evangelist te zijn, terwijl je eigenlijk toch wel weet dat er nooit iemand tot geloof komt?' Die vraag was zeker niet als grap bedoeld, ook niet cynisch, maar oprecht en serieus. Het was ook geen ongewone vraag. Het tekende de stand van zaken in de kerk, nog steeds, rond de eeuwwisseling, zelfs al was de Alpha-cursus al een paar jaar eerder geïntroduceerd.

In het kader van mijn afstudeerscriptie theologie deed ik vijftien diepte-interviews met mensen die niet kerkelijk waren opgegroeid, ook niet gedoopt als kind, en later bewust toetgetreden waren tot een kerk en ook gedoopt. Vijf van hen waren rooms-katholiek geworden, vijf waren lid geworden van een evangelische of pinkstergemeente en vijf waren lid geworden

van een protestantse kerk (hervormd en christelijk gereformeerd). Het waren stuk voor stuk boeiende verhalen, die mij meer inzicht gaven in de vraag op welke manier Nederlanders eind jaren negentig christen werden. Een paar opvallende conclusies vond ik de volgende:

- a. Bij zes van de vijftien personen werd de basis voor hun latere geloof gelegd in hun kindertijd: ze kregen interesse door de Bijbelverhalen die op school werden verteld of ze werden meegenomen naar een zondagsschool en raakten geboeid door wat daar gebeurde.
- b. In meer dan de helft van de gevallen was er sprake van een verstoring van het levensevenwicht (negatief of positief, bijvoorbeeld een burn-out of de geboorte van een kind), en gaf dat de openheid om daadwerkelijk te gaan zoeken op geloofsgebied. Juist als er dan al goede contacten bestonden met christenen, was dat belangrijk om de stap te zetten.
- c. In het proces van christen-worden speelden de gemeente en de voorganger of pastor een belangrijke rol bij negen van de vijftien mensen. Die rol moet dus niet worden onderschat.
- d. Bijna iedereen vond het woord ‘bekering’ een terechte term voor het proces van christen-worden. Tegelijkertijd gaven acht van de vijftien mensen aan dat ze hun bekering niet beleefden als een breuk met het verleden, maar juist als een ontwikkeling in lijn met hun verleden: er waren al diverse factoren aanwezig waardoor ze naar deze verandering toegegroeid waren.

In Capelle aan den IJssel heb ik mogen werken tot 2013. De Hervormde wijkgemeente Schollebaar had voor mijn komst twee keer een evangelist-pastoraal werker als voorganger gehad. De IZB was nauw bij de oprichting en uitbouw van de

wijkgemeente betrokken geweest en steunde het werk ook nog in de eerste jaren dat ik er werkte. De gemeente heeft een gezamenlijk gebouw met de Christelijke Gereformeerde Kerk van Rotterdam-Oost/Capelle aan den IJssel. Als gemeenten van de Ontmoetingskerk gingen we steeds meer samen optrekken. We wilden met elkaar ‘kerk voor de buurt’ zijn, een kerk die een verbindende rol zou spelen in de wijk. Dat kreeg ook daadwerkelijk gestalte, onder andere doordat de Ontmoetingskerk een ‘wijkwinkel’ ging runnen. Het pand werd gefinancierd door de Gemeente Capelle aan den IJssel en de woningcorporatie Havensteder, terwijl wij als kerk de organisatie op ons namen. In de wijkwinkel konden wijkbewoners de hele week door terecht voor hulp bij het invullen van formulieren, taalles, creatieve bijeenkomsten en andere diensten. Door de wijkwinkel en door andere activiteiten, zoals avonden voor nieuwe wijkbewoners, groeide het netwerk dat we als kerk in de wijk hadden. De kerk werd er laagdrempeliger door, en in de loop van de tijd bleken er ook heel wat wijkbewoners interesse te hebben in het christelijk geloof. Als kerk hebben we er ons altijd voor ingezet om verbindend in de wijk aanwezig te zijn, er te zijn voor wie hulp nodig had en ook behulpzaam te zijn aan wie meer over God en de Bijbel wilde weten. Door deze manier van kerk-zijn kreeg de gemeente een wat gemêleerde samenstelling: een groot deel van de leden was kerkelijk opgegroeid en altijd kerkelijk betrokken geweest, maar ongeveer een kwart tot een derde bestond uit kerktroetreders of kerkelijke herintreders.

Elk jaar organiseerden we een Oriëntatiecursus Christelijk Geloof, en veel cursusgroepen gingen daarna verder als kring. Jarenlang had ik niet alleen een belijdenisgroep voor jongeren die kerkelijk opgegroeid waren, maar ook een belijdenisgroep voor mensen die het christelijk geloof ontdekten of herontdekten. In de loop van de jaren zijn tientallen mensen aangehaakt, deden belijdenis en werden gedoopt als ze nog niet als kind gedoopt waren.

Er was ook een andere kant: het lukte heel moeilijk om de kerktoetreders en herintreders vast te houden. Een aanzienlijk deel, misschien wel de helft, raakte na kortere of langere tijd weer uit beeld. We beseften dat we er veel meer werk van moesten maken om hen goed te begeleiden, door hen te vragen voor taken, voor het meedoen aan kringwerk, door een persoonlijke mentor aan te bieden. In de praktijk kwam dat soms wel, maar vaak ook niet goed van de grond. Voor mij was het een oorzaak van verdriet en twijfel. Het voelde als falen. En ook al realiseerde ik mij dat mensen alle eeuwen door zijn aangehaakt en ook afgehaakt, het bleef aan me knagen. Tegelijk waren er ook heel wat mensen die wel op een mooie manier hun weg vonden binnen de gemeente of die soms in een andere gemeente een thuis vonden. Dat zij volhielden, was weer een reden om heel dankbaar te zijn.

Lente in Rotterdam

In 2013 kreeg ik een beroep vanuit wijkgemeente De Samaritaan, onderdeel van de Hervormde Gemeente Rotterdam-Centrum. Hoewel Annette en ik ons met hart en ziel verbonden voelden aan de gemeente in Capelle-Schollevaar, ervoeren we dit beroep als een roeping van God en dus nam ik het aan. We verhuisden naar het Oude Noorden en voelden ons ook daar meteen weer thuis.

De Samaritaan was als gemeente door diepe dalen gegaan. Na de sloop van de grote Koninginnekerk in 1972 had de gemeente geen eigen gebouw meer gehad. 35 jaar lang zwierf De Samaritaan door de binnenstad en had haar diensten in vijf of zes verschillende kerkgebouwen. Elke zondag moesten de gemeenteleden in het kerkblad kijken waar ze terecht konden. In de jaren tachtig en negentig was de gemeente heel klein en vergrijsd. Toen in 1987 ds. L.J. Geluk werd bevestigd na een vacaturetijd van drie jaar, had hij aanvankelijk een halftijdse be-

noeming. Later werd het een volledige predikantsplaats. In de periode dat hij predikant was (1987-2001) sloten van lieverlee jonge mensen zich aan bij de gemeente. Heel langzaam kwam een proces van vergroening tot stand. Dit proces ging door in de periode van zijn opvolger, ds. H.G. de Graaff. Van een vergrijsde gemeente veranderde De Samaritaan in een jonge gemeente, met vooral veel twintigers en dertigers. Veel jonge mensen bleven een paar jaar lid en verhuisden dan naar elders, waar ze een gezinswoning konden vinden. Toch waren (en zijn) er ook altijd mensen die een gezinswoning in de stad konden vinden, zij bleven en dankzij deze gezinnen kwam er een nieuwe generatie kinderen en later jongeren. Ook het aantal kerkgangers groeide langzaam maar gestaag: van zo'n tachtig naar zo'n honderdvijftig in de morgendiensten.

In 2007 kreeg De Samaritaan na alle jaren van zwerven weer een eigen gebouw: de Algemene Kerkenraad bepaalde dat de Opstandingskerk aan het Lisplein door De Samaritaan gebruikt mocht gaan worden. De Samaritaan kreeg wat betreft het geografische werkgebied nu ook de wijken Liskwartier en Bergpolder erbij. In die wijken had de gemeente geen netwerk. Daarom werd met steun van de IZB Niels de Jong benoemd al missionair predikant, naast ds. De Graaff als wijkpredikant. Niels de Jong hielp de gemeente om in deze wijken diaconaal en missionair aanwezig te zijn. Zo werd de Opstandingskerk een uitgiftepunt van de Voedselbank en in de wijk ontstonden allerlei contacten met scholen, wijkorganisaties en andere instellingen.

Toen ik begon als predikant van De Samaritaan in 2013, was Niels de Jong net vertrokken en begonnen aan een nieuwe taak: met steun van de Algemene Kerkenraad en de IZB werkte hij aan de stichting van een nieuwe gemeente in dit deel van Rotterdam: Noorderlicht. Deze gemeente kreeg een plek in de Prinsekerk, niet ver van de Opstandingskerk.

Van dichtbij heb ik de groei van Noorderlicht meegemaakt. Twee keer per jaar mag ik als gastvoorganger de dienst leiden, en elke keer wanneer ik er ben, zitten er meer mensen voor mij. In zes jaar tijd groeide Noorderlicht van nul tot 450 personen, voornamelijk jongeren. Dat was en is fascinerend om mee te maken, vooral omdat zeker een derde van deze gemeente bestaat uit mensen die geen kerkelijke achtergrond hebben of al lange tijd niet meer bij een kerk betrokken waren. In 2018 werd gestart met een tweede plek: net ten noorden van de A-20 werd Noorderlicht-Oranjekerk gesticht. In de Oranjekerk vergrijsde de gemeente, en vanuit de Oranjekerk kwam het verzoek of Noorderlicht zo'n tweede plek wilde stichten. Begin 2020 komt er als derde plek de Oude Kerk van Rotterdam-Charlois bij, ten zuiden van de Maas.

Noorderlicht was niet het enige teken van hoop. Aan De Samaritaan is al meer dan twintig jaar het wijkgebouw De Bron verbonden, een diaconale plek waar de hele week door activiteiten plaatsvinden. De Bron was aanvankelijk voor De Samaritaan een soort noodvoorziening: de gemeente had immers geen eigen gebouw en moest toch ergens activiteiten kunnen organiseren. Maar van lieverlee ontstonden er activiteiten gericht op dat deel van de stad: de wijk Rubroek. Er werd een werker benoemd, die vol energie aan de slag ging. Een volgende werker bouwde het geheel uit, en toen ik in 2013 binnen De Samaritaan ging werken, stond De Bron op het punt om een eigen 'kerkplek' te worden. De ontmoetingsdiensten die er waren werden niet meer maandelijks, maar tweewekelijks gehouden. Ook kreeg de derde werker, Fred Kappinga, na de benodigde kerkelijke stappen toestemming om de doop en het heilig avondmaal te bedienen. De Bron is inmiddels uitgegroeid tot een eigen gemeenschap. Met enkele honderden mensen is er contact door een of meer van de activiteiten. In de diensten komen zo'n dertig tot vijftig bezoekers.

De Bron werd ook een pioniersplek van de Protestantse Kerk, dit gold de tak van het kinderwerk. Naast de kinderclub en huiswerkbegeleiding werd een begin gemaakt met kinderdiensten, een eigen variant van wat op veel plaatsen wel een 'kliederkerk' genoemd wordt.

In 2019 begon Fred Kappinga aan een nieuwe bediening. De International Christian Fellowship (ICF), een interculturele gemeente in Rotterdam-Zuid, groeide zozeer dat de wens ontstond om ook aan de noordoever van de Maas een ICF op te richten. ICF-Zuid is verbonden aan de Christelijke Gereformeerde Kerken, ICF-Noord zou eveneens goede banden krijgen met de Christelijke Gereformeerde Kerken, maar om allerlei redenen onderdeel worden van de Protestantse Kerk, verbonden aan de Hervormde Gemeente Rotterdam-Centrum. ICF-Noord is van start gegaan, jong en kwetsbaar maar vol energie en passie voor God. Door het vertrek van Fred Kappinga ontstond een vacature in De Bron, die werd vervuld door het aantreden van Bram Dijkstra. Het doet me enorm goed dat het werk doorgaat en dat je mensen op ziet bloeien.

Elke eerste dinsdag van de maand komen we met voorgangers uit Rotterdam-Centrum en Rotterdam-Noord bij elkaar om een uur lang uit te wisselen wat ons bezighoudt en samen te bidden. We delen onze blijdschap en ons verdriet, onze hoop en onze zorgen, onze dankbaarheid en onze teleurstellingen. Altijd als ik hier geweest ben, kom ik verwonderd weer thuis. Ook al is het bepaald niet een groot succesverhaal, toch is heel sterk de positieve sfeer van de bouwplaats voelbaar: ieder op onze plek zijn we bezig met allerlei projecten, nieuwe initiatieven, vernieuwing van bestaande activiteiten, noem maar op. Dit is beslist geen kerk in verval, dit is een kerk in opbouw! Het zijn geen vage plannen of loze woorden, er gebeurt zoveel dat het bijna niet bij te houden is. En tegelijk beseffen we heel na-

drukkelijk onze afhankelijkheid van God. Als God het huis niet bouwt, dan kunnen we sjuuwen wat we willen, maar het lukt niet (Psalm 127). Juist daarom komen we bij elkaar: om samen een moment rust te vinden, met elkaar lief en leed te delen en alles bij de troon van God te brengen.

Alle seizoenen tegelijk

Naast mijn werk in Capelle en Rotterdam heb ik de jaren door her en der in het land diensten mogen leiden als gastvoorganger en ook als gastspreker mogen optreden tijdens allerlei gemeentevondens en themabijeenkomsten. Verder zijn er altijd de collegiale contacten, studiebijeenkomsten enzovoorts. Vaak heb ik het gevoel dat ik leef in twee werelden, twee parallelle universa, met twee volslagen verschillende realiteiten: de groei en de krimp. Ik merk hoeveel gemeenten moeite hebben om te overleven. Als je door de jaren heen in eenzelfde gemeente komt als gastvoorganger, zie je het vaak voor je ogen gebeuren, dat het aantal mensen afneemt, dat de middagdiensten worden afgeschaft, dat gemeenten worden samengevoegd en kerkgebouwen worden afgestoten, dat er steeds minder jongeren zitten en vervolgens ook steeds minder kinderen zijn, dat je op een dag de mededeling krijgt dat de kindernevendienst is afgeschaft omdat er geen kinderen meer waren. Altijd weer heb ik bewondering voor de mensen die toch de moed hebben om door te gaan. Het doet me vaak denken aan een Duitse collega die ik ontmoette in de Eifel, eind jaren negentig. De Eifel is een rooms-katholiek gebied met een kleine protestantse minderheid. Deze collega, predikant in Prüm en omstreken, vertelde dat zijn werkgebied zo groot was als de hele stad Berlijn, dat is zo'n 900 vierkante kilometer! Na de morgendienst in Prüm ging hij vervolgens een tweede dienst leiden afwisselend in een van de dorpen in de omtrek. Dat gebeurde dan in een rooms-katholiek kerkgebouw. Als gezin van twee volwassenen en vier kinderen

waren we een keer bij zo'n dienst. Naast ons waren er nog twee oudere dames: door onze aanwezigheid groeide het aantal kerkgangers met 300%. Je zou zeggen: 'Hoe houd je het vol als predikant?' En toch straalde deze collega enthousiasme uit, liefde voor God en mensen.

Deze realiteit, van de kerk die opdroogt als het Aralmeer, is op veel plaatsen in het land en ook in Rotterdam zichtbaar. Naast de groei en bloei zijn er ook heel wat gemeenten die grote vragen hebben over hun toekomst en die worstelen om te overleven. Ik ben vaak onder de indruk van de vrolijkheid en het geloof waarmee collega's in schijnbaar uitzichtloze situaties toch hun werk doen, zelfs al weten ze dat zij misschien wel de laatste predikant van hun gemeente zijn.

Naast de lente in de kerk maak ik op tal van plaatsen ook de herfst en de winter mee. En dan is er nog dat andere seizoen: de zomer. Ook de zomer is er. Zomaar een voorbeeld: als er op een gewone zondagmorgen in de Goudse Sint-Janskerk duizend mensen zitten, van alle leeftijden, dan voelt dat volop als zomer. Ook die zijn er: overvolle kerken met veel jongeren en kinderen. Zeker, het zijn dan vooral gemeenten in de 'Bible belt', maar ze zijn er toch maar: van Middelburg tot Rijssen. Het verbaast me dat ik over dat fenomeen, van de volle en bloeiende kerken, erg weinig teruglees in de media. Natuurlijk: ook de kerkenraden in Middelburg, Gouda en Rijssen hebben zorgen over jongeren en ouderen die uit beeld verdwijnen. Ook in de 'Bible belt' is het postmodernisme en individualisme alom aanwezig. Maar des te meer is het verwonderlijk dat de kerk blijkbaar zo'n taai bestaan heeft en ook in deze tijd kan bloeien.

Al deze verschillende realiteiten: lente, zomer, herfst en winter, zijn tegelijkertijd aanwezig in de kerk in een klein land. Dat roept mijn verwondering en nieuwsgierigheid op. Vooral

de lente is opmerkelijk en lijkt ook een nieuw verschijnsel. Wat ik nu om mij heen zie in Rotterdam is zó anders dan wat ik zag toen ik hier 35 jaar geleden kwam studeren. Ik heb veel vragen: is er werkelijk sprake van lente of is dit een heel plaatselijk en misschien ook heel tijdelijk verschijnsel? Kijk ik met de roze bril van een optimist, of is er werkelijk iets bijzonders aan de hand? Als er een druppel valt op een gloeiende plaat en jij bevindt je toevallig op de plek waar de druppel neerkomt, kun je de indruk krijgen dat er een stortbui is losgebarsten. Is dat bij mij het geval? Hoe zit het in de andere steden in ons land? En is er ook lente zichtbaar in de middelgrote plaatsen en de dorpen? Wat is de oorzaak van de lente? En hoe komt die tot uiting?

Als pelgrim op ontdekkingsreis

Dankzij het studieverlof dat de Protestantse Kerk aan predikanten gunt, krijg ik de kans om me verder in dit thema te verdiepen. Dat ervaar ik als een gouden kans en ik wil je als lezer graag laten delen in de impressies die ik opdoe door allerlei diensten bij te wonen, door allerlei boeken en artikelen te lezen en door gesprekken te voeren met verschillende mensen die een boeiend verhaal te vertellen hebben.

In de volgende drie hoofdstukken komen verschillende kanten van de lente in de kerk aan bod. In hoofdstuk 2 kijk ik naar nieuwe gemeenten, nieuwe kerkplekken en pioniersplaatsen. In hoofdstuk 3 ga ik op onderzoek uit naar kerken met een lang verleden, maar die nu nieuwe bloei vertonen, als bomen vol bloesem. In hoofdstuk 4 let ik op de migrantenkerken in ons land. Als Nederlandse samenleving zijn we namelijk in de afgelopen periode vele duizenden christenen rijker geworden. Hoe dragen zij bij aan het beeld van de lente?

In hoofdstuk 5 richt ik de blik op Engeland, dat al lange tijd een gidsland is voor missionair werk en kerkgroei. Hoe ziet

daar de lente eruit? Kunnen wij wellicht nieuwe trends verwachten?

In hoofdstuk 6 vraag ik me af hoe deze verschillende typen gemeenten onderling met elkaar in verbinding staan, en op welke manier zij elkaar tot steun kunnen zijn.

In hoofdstuk 7 kijk ik om mij heen in de Nederlandse samenleving: zie ik daar toenemende openheid voor het christelijk geloof? Met andere woorden: is er een voedingsbodem voor een nieuwe lente in de kerk?

In hoofdstuk 8 maak ik de balans op en vraag me af welke lijnen er te trekken zijn naar de toekomst.

Onderweg doe ik verslag van de mensen die ik ontmoet en de kerkdiensten die ik meemaak. Ik voel me op een soort ontdekkingsreis en pelgrimstocht tegelijk, en ik vind het heel bijzonder en een voorrecht dat je al lezend met me meereist. Hopelijk neem je me niet kwalijk dat ik aan Rotterdam meer aandacht geef dan aan andere plaatsen: ik woon er nu eenmaal en heb hier veel contacten, er is zoveel te zien en te horen. Toch heb ik er ook heel erg van genoten om te zien en te horen wat er elders in het land gebeurt: echt veel te veel om in een boek te beschrijven. Het blijft dus noodgedwongen, zoals de ondertitel van dit boek zegt, bij een 'impressie'. Ik hoop dat die impressie alleen al genoeg is om de hoop aan te wakkeren, en vooral ook het gebed. Want God is veel groter dan wij denken. Als Hij aan het werk gaat, is niets onmogelijk.

Lees ook de andere boeken van René van Loon:

Kerk voor de buurt (2e druk)

ISBN 978 90 239 2449 4

Gaan voor God (4e druk)

ISBN 978 90 435 3250 1

Hoogtepunten in het Heilige Land (3e druk)

ISBN 978 90 239 7116 0

GELOVEN IS... GELOVEN IN BLOEI

DE KERK
KOMT WEER
TOT LEVEN
*Initiatieven die
bemoedigen*

We spreken over de kerk vaak met woorden als krimp, vergrijzing en kerksluiting. Dit boek laat zien dat er ook een andere kant is. Op tal van plekken groeit en bruist de kerk. René van Loon ging naar oude kerken die weer opbloeden, nieuwe pioniersplekken en migrantenkerken, en vroeg naar het geheim van hun vitaliteit. Daarnaast beschrijft hij buitenlandse kerkmodellen en experimenten zoals de visie van Tim Keller en de *Fresh Expressions of Church* in Engeland. Een inspirerend boek voor kerken en christenen.

René van Loon (1966) is predikant binnen de Protestantse Kerk. Hij werkt in Rotterdam en is zijn leven lang al bezig met missionaire vragen en activiteiten. Eerder schreef hij verschillende boeken, waaronder *Gaan voor God* en *Kerk voor de buurt*.

9 789043 533706

NUR 711

ISBN 978 90 435 3370 6

KokBoekencentrum.nl
UITGEVERS | UTRECHT